

Tale ved avdukingen av Blått Skilt Enerhaugens Samfund

tirsdag den 14. april 2026

Arne J. Eriksen

Styreleder Stiftelsen Oslo lille Indremisjon

Vel møtt og takk til alle dere som har møtt opp for å avduke et blått skilt på Smedgata 34 til minne om det huset som sto her frem til 1959 og som het Enerhaugens Samfund. Takk også til historielaget Enerhaugen, Grønland og Tøyen for tok imot vår utfordring og søkte om et blått skilt til samfundshuset. Takk for et godt samarbeid om dette arrangementet. Jeg heter Arne J. Eriksen og er styreleder for Stiftelsen Oslo lille Indremisjon. Takk til Oslo byes vel for monteringen av det blåe skiltet og takk til Borettslaget Smedgata 34 for tillatelsen til å montere det på denne ytterveggen. Takk også til Kampen Janitsjar som villig stiller mannsterkt opp og kaster glans over dagens begivenhet.

Etter avdukingen er alle velkommen til å «kom og bli med når Kampegutta går» - ikke oppover Karl Johan denne gang, men ned til Tøyenkirken for hveteboller og kringle (ikke noe melk i dag). Her vil det bli et utdypende program om Enerhaugens Samfund og om presten som skapte denne arbeiderforeningen, Honoratus Halling.

Dersom du som liten gutt, på slutten av 1950-tallet, klarte å sykle opp den bratte bakken i Jens Bjelkes gate fra Tøyenhaven og opp til Sørli plass - uten gir og uten å gå av sykkelen, og deretter svinge inn Smedgata mot her vi nå står – Da var du for det første god til å sykle, men du ville også på den ene siden av Smedgata se en lekker bil, en engelsk Sunbeam. Det var bilen til direktør Gunnar Fadum på Kneipbrødfabrikken. Med den bilen hadde han vunnet Rally Monte Carlo i 1955. Det imponerte all gutter.

Men du ville også på den andre siden av gata, se en stor, sliten tømmerbygning med skiltet «Enerhaugens Samfund» over inngangsdøren. Og gangstien som strakk seg her fra Smedgata over til Sørligata, ble kalt Samfundsgata. Et hus med en historie som rommer full fart fremover – som Fadums ferd til Monte Carlo, men også tunge motbakker som den i Jens Bjelkes gate opp til Sørli plass.

Det hele startet 1. pinsedag 1850 da Marcus Thranes arbeiderbevegelse hadde invitert folk i området til et møte her på Enerhaugen for å etablere en av sine lokale arbeiderforeninger. Men så kom det en prest og kuppet deres møte. Han ønsket seg en mere kristeligsinnet arbeiderforening. Og han fikk folket med seg. Det var få som meldt seg inn hos thranittene 1. pinsedag. Derimot ble Honoratus Hallings arbeiderforening som ble etablert dagen etter, den 2. pinsedag 1850, en stor suksess. Hans forening var til «*gudfryktighets, opplysnings og velferds fremme blant arbeidsklassen*», og ble kalt *Enerhaugens Samfund*. Navnet var identisk med en forening som læreren Theofilus Enersen hadde forsøkt å stifte her på Enerhaugen noen år tidligere.

Allerede ett år senere – den 31. mars 1851 - ble Enerhaugens Samfundshus innviet, altså ganske nøyaktig for 175 år siden. Vi skal få høre langt mere om både huset og Halling nede i Tøyenkirken senere idag.

I norsk historie tror jeg at Enerhaugens Samfund er et unikt og hybrid samfunnshus. For i hvilket samfunnshus er det ulovlig å diskutere politikk? Og i hvilket samfunnshus avholdes det kristelige møter hver søndag ettermiddag og ellers ofte på ukedagene? Vi kan nok like

gjærne etter hvert kalle Enerhaugens Samfund for et bedehus og det vil i så fall være Kristianias eldste bedehus. Men i norsk historie er det i så fall et unikt og hybrid bedehus. For hvilket norsk bedehus holdes andakter «*til nyttig underholdning og gjensidig hygge*»? Og hvilket bedehus har etablert enke- og sykekasse, egen bank, bibliotek og samvirkelag for sine medlemmer? Søndagsskole (først for voksne og senere for barn) og sangkor hadde de også, et mannskor med 60 mann og dirigent var juristen Peder Dybdahl. Dette fordi sang hadde (i følge Halling): «*stor betydning for allmuens utvikling*». Bevertningen på bedehusets lovfestede fester skulle være *hveteboller og melk* og alle ble oppfordret i festannonsene til å *ta med pipe og tobakk*. Jeg tror derfor at jeg tør si at Enerhaugens Samfund var et ganske unikt bedehus.

Grunnleggeren av Enerhaugens Samfund var den karismatiske kapellanen i Gamle Aker (!) menighet, Honoratus Pedersen Halling. Det sies om Halling at han virket utrettelig til menigmanns vel. Han ble kalt barnedåpens forsvarer, fattigmanns venn, ivrig avholdspredikant og «Grønlands apostel». Halling kan ha vært en av de meste entreprenøriske menighetsprester Den norske kirke noen gang har sett. Det er kanskje derfor både en gate og en vei i dagens Oslo er oppkalt etter han. Det gjelder *Hallings gate* i nærheten av Gamle Aker kirke (der han var kapellan med ansvar for Enerhaugen og Grønland), og *Prost Hallings vei* i nærheten av Østre Aker kirke (der han avsluttet sin prestatjeneste som prost og der han ligger begravet).

Våren 1851 – m.a.o. under ett år etter foreningsstiftelsen den 2. pinsedag 1850 var samfundshuset reist. Enerhaugens Samfund i Smedgata 38 hadde 600 sitteplasser var 22 meter langt og 13 meter bredt. Ganske snart bidro Halling til å etablere 6 underavdelinger av Samfundet omkring i Kristiania og i Aker (Maridalen, Vækerø, Sagene mfl.).

Men vi må huske at Enerhaugens Samfund ikke ble en fattigslig og hjelpeløs arbeiderforening. Halling fikk mange støttespillere og han rekrutterte gode medarbeidere som etablerte omfattende nettverk i byens kirke- og samfundsliv. I dette området av byen bodde det i siste halvdel av 1800-tallet, både fattige og ressurssterke mennesker side om side. Det var mange dyktige håndverkere og kjøpmenn som i disse årene bosatte seg i forstedene til Kristiania. De kom fra resten av landet eller de innvandret fra Sverige. Og de skapte betydelige ringvirkninger ut fra Enerhaugens Samfund.

Det gjelder f.eks. den videre utviklingen av sparebankvirksomhet. Banken for bedehusets medlemmer utviklet seg i sin tid til Spareskillingsbanken med Albert Nordengen som adm. dir. – i dag fusjonert inn i DNB. Kooperasjonsvirksomheten på bedehuset utviklet seg ad ulike veier til dagens COOP. Og Samfundets trygdeordninger ivaretas i dag av den norske velferdsstaten. Og det gjelder ikke minst den videre utviklingen av kirkelivet i denne byen, sågar såvel nasjonalt som internasjonalt. Det meste skjer gjennom harmonisk spredning og vekst, men historien viser oss også noen konfliktlinjer.

Halling og medlemmer av Enerhaugens Samfund bidrar tungt i etableringen av Foreningen for Indremisjon i Kristiania i 1855 (Kristiania Indremisjon - i dag Stiftelsen Kirkens Bymisjon). De er videre med og bygger Grønland og Kampen menigheter og noen av dem er sentrale i oppbyggingen av Diakonissehuset på Lovisenberg. Men ikke alt skjer like harmonisk. Det var noen i dette miljøet som etter hvert fikk nok av en prestestyrte indremisjon. De kan kalles et myndig lekfolk og representerte en radikalt, lavkirkelig videreføring av Hans Nielsen Hauges bevegelse i dette området av byen. I 1864 etableres derfor Den lille forening

for Indre Mission i Kristiania (i dag Stiftelsen Oslo lille Indremisjon) fordi de mener prester har kuppet indremisjonsarbeidet og at det først og fremst er prester og teologiske kandidater – ikke lekfolk - som gis lov til å forkynne Guds ord på indremisjonens møter.

Tross alt - utbryterne Den lille forening for Indremission ser ut til beholde et vennskap og samarbeid med sine gamle venner i Kristiania Indremisjon. Det er interessant å merke seg at når Den lille foreningen skulle holde sine evangeliske møter fikk de holde dem i Enerhaugens Samfund (det ble riktignok møter uten «pibe og tobak»). Og da Den lille forening for indremission innvier sitt eget bedehus Betania på Kampen i 1877 – hvem ber de da om å innvie bedehuset? Jo, de ber prosten i Aker prosti – den første soknepresten i Østre Aker kirke - pastor Honoratus Halling om å gjøre det.

Derfor er det i en god tradisjon at jeg, på vegne av Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag og ikke minst Stiftelsen Oslo lille Indremisjon, ber lederen i byens store Indremisjon – i dag kalt Kirkens Bymisjon – generalsekretær Adelheid Firing Hvambdal, om foreta den høytidelige avduking av Oslo Bys Vels blå skilt.

Oslo, 19/4 2026